

sammentænkningen af konkrete militære og civile initiativer med henblik på at adskille oprørerne fra civilbefolkningen synes at være et forhold af meget væsentlig betydning.

Trods forfatterens tendens til ensidighed er han overbevisende i sin argumentation om vigtigheden af lederevner. Bogen er yderst veldokumenteret og trækker på en omfattende litteratur. Et mindre, men alligevel irriterende kritikpunkt er forholdet mellem den litteratur, som nævnes i bogens slutnoter, og den, som figurerer i litteraturlisten. Ikke alle værker, der refereres til i noterne, er nået med i litteraturlisten.

Afslutningsvis kan der knyttes en kommentar til spørgeskemaerne, som anvendes til at underbygge teorien om lederegenskabernes betydning i engagementerne i Irak og Afghanistan. Moyar drøfter desværre ikke, i hvilken grad de 131 adspurgte er repræsentative for den samlede gruppe af udsendte officerer.

Trods de her anførte kritikpunkter er Moyars værk et spændede bidrag til forskningen i oprørskrig. Bogen er den første konsistente fremstilling, som betoner betydningen af lederegenskaber i den konflikttype. Det bliver interessant at iagttage, i hvilken grad Moyars »ledercentrerede« position får øget betydning i fremtiden – herunder tilslutning blandt historikere.

Peter Agerbo Jensen

KIRSTEN HASTRUP: Vinterens hjerte. Knud Rasmussen og hans tid. København 2010, Gads Forlag. 751 s. 399 kr.

Polarforskeren Knud Rasmussens liv og bedrifter er indskrevet i en mangesidet fortælling om gammelt kolonistyre, opretholdelse af statsgrænser, monopolhandel, nationalisme, moderne heltedyrkelse og arktisk forskning af naturfaglig og humanistisk karakter. Litteraturen er stor og myterne mange, og det er forståeligt, at emnerne bliver ved med at tiltrække sig opmærksomhed.

Da Kirsten Hastrups store bog om Knud Rasmussen og hans tid blev anmeldt i dagspressen, var det tydeligt, at nogle af anmelderne tilegnede sig den som en fortsættelse af den benovede litteratur om dansk polarforskning og særligt om Knud Rasmussens person. Som læser nikker man også genkendende til meget, som er sagt tidligere, men Hastrups hensigt er at tegne et nyt helhedsbillede af polarfareren (s. 25). Selv læser jeg bogen som en afhandling, der befinder sig et sted imellem det velkendte og det anderledes. Polarforskningens egen selvforståelse,

de stærke personligheder og den offentlige diskurs' egne billeder af Grønland, Danmark og enkeltindviders dåd er ikke noget, der blot gøres op med i en håndvending. Feltet fordrer en opstregning af de store samt en emnemæssig nuancering, og det er hvad *Vinterens hjerte* går ud på. Selv betegner Hastrup afhandlingen som et biografisk essay, og trods sin størrelse har bogen faktisk essayets karakter. Mange emner bringes i spil, læseren får en del at vide, men må også tænke videre selv.

Starten af bogen er viet den historiske polarforskning, danske handelspolitiske initiativer på Grønland, tidlig eskimoisk etnografi og forskelle og ligheder i natur- og kultursyn. Dette er en vigtig og alt for ofte udeladt vinkel for forståelse af de senere Thule-ekspeditioner og Rasmussens rolle heri. Derefter begynder den mere personorienterede beretning om Rasmussen, og fremstillingen gøres kalejdoskopisk gennem forfatterens tematiske fokusering på fx tidens syn på den trænede og udholdende krop, mandighed og den menneskelige (vitalistiske) frigørelse. Undervejs berettes om jagtens nødvendighed under ekspeditionerne, ismasserne, hundene, familien i Danmark og naturens forskellighed. Sidste del handler om sproglige udtryk i videste forstand, sagnene og Rasmussens litterære fremstillinger af eskimoerne og sine rejser. Om noget var hans liv fortællingens, og hans egen store slædefortælling var hans liv. Han døde i 1933, 54 år gammel.

Knud Rasmussens egen indtræden på den nordatlantiske forskningsarena var i sig selv lige så underfundig som resten af hans tilværelse, og det er forståeligt, at tiden anså ham for at være skabt af et andet stof end almindelige dødelige. Rasmussen blev født i Jakobshavn 1879, hvor hans far var præst og missionær. På mødrenes side var han 1/16 eskimo, og som barn deltog han i de lokale børns aktiviteter og lærte både sproget og at tumle slædehunde. 12 år gammel blev han imidlertid sendt til Danmark for at tage studentereksamen. Det lykkedes med noget besvær i 1900, men drengen havde tydeligvis ikke anlæg for studier. Han modtog heller aldrig anden formel uddannelse, men kort efter eksamen fik han mulighed for at deltage i en rejse til Island under ledelse af Mylius-Eriksen. Året efter lykkedes det ham at komme til Lapland som avis-korrespondent, og 1902-04 var han for første gang tilbage på vestkysten som tolk på Mylius-Eriksens såkaldte litterære Grønlands-ekspedition. Dermed startede det ekspeditionsliv, som varede resten af tilværelsen. Egentlig var den unge Rasmussens rolle oversætterens, men han havde større ambitioner, og hurtigt blev eskimoernes mundtlige kultur hans særlige virkefelt og vedblev at være det på de efterfølgende arktiske ture.

Rasmussen blev hurtigt leder af nye togter, og efter etableringen af sin egen handelsstation i 1910 medfinansierede han dem også gennem overskuddet. Til ekspeditionerne evnede han at knytte velfungerende forskere, som dækkede flere fagfelter, herunder geografi, kartografi, geologi, zoologi, botanik, arkæologi og etnografi, foruden de medfølgende fangeres særlige kompetenceområder. Folkloren og noget af den almene etnografi tog han sig selv af. Rasmussen viste sig at være en menneskeklog ekspeditionsleder, der havde øje for både menneskers og dyrs trivsel under ofte ekstreme forhold. Hans egen viden om den grønlandske natur og hans barndoms kendskab til (vest)grønlandsk sprog og levevis viste sig at være af uvurderlig betydning. Han var en innovatør i brugen af hundeslæde under lange ekspeditionsstræk, som afdækkede nye landområder, lige før flyvemaskinens æra. Hidtil havde kun skib, lokale både og ski været anvendt. I Danmark kom Rasmussen efterhånden til at personificere den arktiske slæderejse, hvor man næsten hele tiden bevæger sig ligesom eskimoerne om sommeren, og denne foranderlighed passede ham tilsyneladende godt. Indsamlingen af information måtte af gode grunde underlægges rejsernes hastighed, og deltagerne samlede det, der nu engang var at registrere på de steder, hvor de færdedes. Dermed kom Thuleekspeditionerne til at foregå i en form for oplysningstidens ånd, som Hastrup flere gang nævner. I hvert fald gælder det Rasmussens rolle i det nordiske, geografiske kapløb om resultater, hvor nogle af de sidste hvide pletter på kloden blev kortlagt.

Rasmussens egen rolle som naturens store betvinger steg støt for at kulminere efter den 5. Thuleekspedition 1921-24. Han blev en helt af den helt særlige slags. Gennem Hastrups bog ses, at det ikke er så entydigt at svare på, hvad præcis der gjorde Rasmussen til den mytiske skikkelse, næsten alle anså ham for at være. Var det som eventyrlig rejssende i de næsten mennesketomme egne, var det som leder af noget nationalt betydningsfuldt, var det som fortæller gennem sine populære bøger, var det som charmør i isbjørnebukser, eller var det som forsker? Hastrup præsenterer læserne for alle aspekterne og viser, hvordan Rasmussen med sin umiddelbare livsappetit både modtog de forskellige former for hyldest og personligt optrådte med den kombination af eskimoisk primitivisme og afslappet københavnsk civilisation, som det hjemlige publikum var så svag over for. Han blev første gang udnævnt til æresdoktor i 1924; dog lykkedes det ikke også at få nobelprisen.

Hastrup er opmærksom på altid at bedømme Rasmussens og de øvrige ekspeditionsdeltageres indsats såvel som omgivelsernes respons ud fra samtidens normer. Og det er rigtigt, at det ikke tjener noget

fornuftigt formål at optræde bagklogt over for fortidens videnskabelighed eller at smile af datidens begejstring over ekspeditionernes resultater og deltagernes selveksposering.

Bogen følger sig ind i en aktuel, international strøm af studier, hvor forskellige fagdiscipliner og større museumssamlinger begynder at se på, hvordan deres viden og identitet er skabt i erkendelsesmæssige og sociale sammenhænge, som ikke længere eksisterer. Det giver større indsigt i den faglige praksis' ofte snørklede udviklingsveje, og her er en positiv indstilling til fortidens problemstillinger og metoder nødvendig for ikke at ende i etnocentrisme. Men bag dette blik ligger samtidig en nutidig viden om, at en senere tid gjorde tingene anderledes og opnåede andre resultater. Hastrups bog lægger op til, at polarforskningens og Knud Rasmussens ageren og resultater undersøges i et sådant lys. Det vil være et omfattende arbejde, men det er muligt.

Forfatteren berører flere interessante fagområder og nævner hyppigt Rasmussens eget arbejde med de eskimoiske sagn og historier. Da emnet er centralt for hele hans virke, er det et oplagt sted at starte. Tidens forskere roste hans indsats i høje toner og ekspeditionsfællerne fremhævede, at hans barndoms kendskab til sproget og levevisen garanterede for et resultat, som det ellers havde været umuligt at opnå. I det hele taget blev det faktum, at Rasmussen havde eskimoblod i årene i samtiden garant for, at han nærmest instinktivt kunne fornemme sig frem til det ægte og autentiske. Det gjaldt også en del af videnskabsfolkene, hvad der i sig selv er forskningshistorisk interessant. Selv om hans myter og sagn fortsat trykkes i nye udgaver, ved vi imidlertid stadig kun lidt om, hvordan de er blevet til tekster.

Da den unge Rasmussen startede i 1902, var den folkloristiske/etnografiske erfaring inden for optegning af sagn og eventyr dog ganske veludbygget. Hans egen landsmand, Evald Tang Kristensen, havde allerede 1870-90 knæsat nye standarder for moderne folkloristisk feltarbejde og udgivet flere sagnsamlinger, hvor han tilmed publicerede erfaringer om arbejdet i marken og anførte råd til andre indsamlere i lignende situationer. Intet tyder på, at Rasmussen kendte til denne litteratur, som ellers egnede sig godt til de udfordringer, som han stod over for. Eskimologen Kirsten Thisted har i sin licentiatafhandling anført, at Rasmussens historier i påfaldende grad er båret af en ensartet sprogtone og af eventyrlitterære vendinger lige meget om de stammer fra nord eller syd, øst eller vest.

I det lys ville det være interessant at vide, om Rasmussen overhovedet gemte sine primære optegnelser af sagn og historier for eftertiden, og

hvilke tilretninger, forenklinger og eventuelt omskrivninger der blev foretaget senere. Hvor mange sagn og myter bygger på tilsendte manuskripter fra eskimoiske optegnere? Knud Rasmussens har som rejseberetter et så godt navn, og hans store rejsebøger er så elskede, at han sagtens kan tåle, at eftertiden går hans humanistiske forskning efter, for at blive klogere på, hvordan den er blevet til. Først på den måde kan man placere ham i forhold til tidens andre berømte folklorister.

Flere emneområder er mindst lige så relevante at få belyst, fordi de anskueliggør, hvordan opfattelsen af faglig relevans og autenticitet altid dannes i menneskelige, historiske sammenhænge. Kirsten Hastrups bog er en vidtrækkende afhandling, som berører mange andre aspekter af den arktiske forskning og Rasmussens liv, end hvad der kan fremdrages i en kort anmeldelse. Og værket sætter mange refleksioner i gang. Alene det store og gode billedmateriale kan ikke undgå at få læseren til at fundere over, hvad og hvem der fotograferes og med hvilken hensigt. Forlaget har forstået at præsentere både tekst og billeder på en eksklusiv måde, som sjældent bliver humanistiske studier til del, og i betragtning af det rige udstyr har Carlsbergfondet sørget for, at den store bog er yderst rimelig i pris.

Palle Ove Christiansen

HENRIK KNUDSEN: Videnskabens mand. Fysiologen, formidleren og forskningsaktivisten Poul Brandt Rehberg. Aarhus 2010, Aarhus Universitetsforlag. 412 s. 398 kr.

Bogen er vanskelig at anmelde, fordi læsningen ikke som vanligt har ført til en klar holdning til stoffet, der kan lægges ind i vurderingen af værket. I stedet for at øge mit engagement i emnet har bogen dæmpet det – og skuffelsen bliver så meget desto større, fordi jeg var ret begejstret, da jeg hørte om udgivelsen og så frem til at få bogen i hånden. Det skal på den anden side understreges, at bogen har sine positive kvaliteter, som udspringer af, at forfatteren er en særdeles kompetent historiker. Han har et højt begrebsligt beredskab og er tydeligvis meget velbevandret i dansk historie i det 20. århundrede. Der er ingen tvivl om, at bogen har krævet et stort gravearbejde, mange kildestudier og en evne til at holde tungen lige i munden under afvejningen af, hvad der skulle medtages i denne omfattende biografi. Problemet ligger i det overordnede resultat af bestræbelserne: Efter læsningen ved jeg simpelthen ikke ved, hvad jeg skal bruge bogen til; hvad det er for pointer, forfatteren vil udlede af stoffet; og hvem der vil have glæde af at læse værket.